

**ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΙΚΗ
ΕΥΑΙΣΘΗΤΟΠΟΙΗΣΗ ΣΤΗΝ
ΕΚΜΑΘΗΣΗ/ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΩΣ
ΞΕΝΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ**

ANNA ΧΑΤΖΗΠΑΝΑΓΙΩΤΙΔΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

- Είναι αναγνωρισμένο πια στον τομέα της διδασκαλίας ξένων γλωσσών ότι οι μαθητές δεν χρειάζεται απλώς να αποκτούν τη γλωσσική ικανότητα, γνώσεις και δεξιότητες στη γραμματική μιας γλώσσας, αλλά και την **επικοινωνιακή ικανότητα**, τη γλωσσική πραγμάτωση, να χρησιμοποιούν δηλαδή τη γλώσσα **με σωστούς κοινωνικούς και πολιτιστικούς τρόπους** . Αυτό είναι και το διακύβευμα της «επικοινωνιακής διδασκαλίας».

ΤΟ ΚΟΙΝΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

- στο *Κοινό Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Αναφοράς* η επικοινωνιακή ικανότητα είναι αποτέλεσμα σύνθεσης των ακόλουθων δεξιοτήτων:
- γλωσσικές (φωνολογική, λεξιλογική και γραμματική)
- κοινωνιογλωσσικές (δείκτες κοινωνικών σχέσεων, συμβάσεις ευγενείας κ.ά.)
- πραγματολογικές (γνώση αρχών με τις οποίες οργανώνονται τα μηνύματα και στη συνέχεια χρησιμοποιούνται για να επιτελέσουν επικοινωνιακές λειτουργίες).

Η Επικοινωνιακή ικανότητα

- εξαρτάται κυρίως από την κοινωνικοπολιτισμική ικανότητα (socio-cultural competence), που αναφέρεται στις κοινωνικοπολιτισμικές συνθήκες της γλωσσικής χρήσης και επηρεάζει τη γλωσσική επικοινωνία μεταξύ ατόμων από διαφορετικούς πολιτισμούς (Pavlenko & Lantolf, 2000).

-

Η γλωσσική ικανότητα

- Η γλωσσική ικανότητα δεν φτάνει για να πετύχει κανείς την επικοινωνία, αφού αυτή είναι ένα πολύπλοκο φαινόμενο. Η πραγματολογική αποτυχία και το επικοινωνιακό χάσμα που ενδέχεται να προκύψει οφείλεται στο γεγονός ότι οι συμμετέχοντες στην επικοινωνία δεν έχουν ένα κοινό κοινωνικοπολιτισμικό υπόβαθρο, δεν γνωρίζουν τις νόρμες που διέπουν τα μέλη της γλωσσικής κοινότητας σε πραγματολογικό επίπεδο και επομένως δεν είναι σε θέση να αντιληφθούν τι ακριβώς θέλει ο συνομιλητής τους. Έχουμε λοιπόν μια ατελή επικοινωνία που οφείλεται στην έλλειψη αυτής της κοινωνικοπολιτισμικής γνώσης, στο γεγονός δηλαδή ότι οι συνομιλητές δεν αντιλαμβάνονται ότι υπάρχουν διαφορές μεταξύ των πολιτισμών τους

-
- **Ενώ τα γλωσσικά στοιχεία μπορούν να κατακτηθούν μέσω της επανάληψης και της αποστήθισης, κάτι ανάλογο δεν μπορεί να συμβεί στην κοινωνικοπολιτισμική άποψη της γλώσσας. Η εκμάθηση της κουλτούρας και η πολιτισμική συνείδηση συνιστά πλέον σημαντική συνιστώσα στην ξενόγλωσση εκπαίδευση. Η πολιτισμική ικανότητα είναι το ίδιο σημαντική με τη γλωσσική. Δεν μπορούμε να διδάξουμε τη γλώσσα χωρίς πολιτιστικό περιεχόμενο» , χωρίς την εκμάθηση πολιτισμικών πρακτικών και προϊόντων. Στόχος της διδασκαλίας μιας ξένης γλώσσα; πρέπει να είναι η εξοικείωση του μαθητή της Γ2 με τον καθημερινό και τον λόγιο πολιτισμό της γλωσσικής κοινότητας (Lantolf & Thorne, 2006).**

Κοινωνικοπολιτισμικοί παράγοντες

- **Μεταβλητές των ομιλητών (ηλικία, φύλο, κοινωνική θέση και απόσταση, σχέσεις)**
- **Μεταβλητές της επικοινωνιακής κατάστασης (χρόνος, τόπος, κοινωνική περίσταση)**

■

- **Παράγοντες υφολογικής καταλληλότητας:**

- Συμβάσεις και στρατηγικές ευγένειας

- Βαθμοί επισημότητας

- **Πολιτισμικοί παράγοντες:**

- Κοινωνικοπολιτισμική γνώση της κοινότητας που μιλά τη γλώσσα την οποία μαθαίνουμε

- Κοινωνικές και θεσμικές δομές

- Κοινωνικές συμβάσεις και παραδόσεις

- Συστήματα αξιών, ταμπού

- Ιστορία

- Λογοτεχνία – τέχνες

- Διαλεκτικές διαφορές

- Διαπολιτισμική συνειδητοποίηση

■

- **Μη λεκτικοί επικοινωνιακοί παράγοντες:**
- Γλώσσα του σώματος
- Συμπεριφορές που επηρεάζουν τον λόγο (π.χ. μη λεκτικοί κώδικες)
- Εκφράσεις προσώπου, χειρονομίες, επαφή με τα μάτια
- Σωματική επαφή
- **Παραγλωσσικοί παράγοντες:**
- Ήχοι, θόρυβος, σιωπή

Τι σημαίνει ακριβώς ο όρος «κοινωνικοπολιτισμική κατανόηση/δεξιότητα»;

- Με τον όρο «κοινωνικοπολιτισμική κατανόηση/δεξιότητα» αναφερόμαστε στον τρόπο με τον οποίο ο πολιτισμός και οι συνήθειες μιας κοινωνίας αντικατοπτρίζονται στη γλώσσα και πώς αυτές επηρεάζουν τη χρήση της γλώσσας μέσα στην κοινότητα. Επίσης αναφερόμαστε στις γνώσεις που αποκομίζουν οι μαθητές σχετικά με έναν πολιτισμό και μια κοινωνία όταν μαθαίνουν μια γλώσσα. Η σημασία της ανάπτυξης της κοινωνικοπολιτισμικής κατανόησης/δεξιότητας στη γλωσσική διδασκαλία είναι από τα κύρια ζητήματα στην εκμάθηση ξένων γλωσσών.

•

Τι είναι η γλώσσα;

- Η γλώσσα είναι το πιο διαδεδομένο μέσο επικοινωνίας στις κοινωνίες των ανθρώπων. Χρησιμοποιούμε τη γλώσσα για να εκφράσουμε και να μεταδώσουμε στους άλλους ιδέες, γεγονότα, σκέψεις, συναισθήματα, απόψεις και εμπειρίες. Αποτελεί ένα ισχυρό μέσο αναγνώρισης και ένα σύμβολο ταυτότητας. Μέσα από τη χρήση της γλώσσας μας όχι μόνο αποκαλύπτουμε αλλά συνάμα εκφράζουμε το ποιοι είμαστε, σε ποια ομάδα ή κοινότητα ανήκουμε και από πού προερχόμαστε. Μέσα από τη γλώσσα μαθαίνουμε να αντιλαμβανόμαστε τον κόσμο, το περιβάλλον μας και καθετί που αποτελεί γνώση.

2

- Η γλώσσα είναι ένα *όργανο δράσης*, δηλαδή μπορούμε να κάνουμε πράγματα με λόγια ή μέσα από τη χρήση κάποιων λέξεων. Για παράδειγμα, μέσα από τη χρήση της γλώσσας μπορούμε να υποσχεθούμε, να ζητήσουμε, να δεχτούμε, να διατάξουμε, να απολογηθούμε, να απειλήσουμε, να προσβάλλουμε

-
- Η γλώσσα είναι ένα βασικό εργαλείο για τη δημιουργία και τη διάδοση του πολιτισμού. Η δόμηση του λεξιλογίου μιας γλώσσας, οι τρόποι με τους οποίους μια γλώσσα εκφράζει το χρόνο και το χώρο, αντανακλούν και διαμορφώνουν τον πολιτισμό (τους πολιτισμούς) μιας κοινωνίας. Οι ιστορίες και οι γραπτές παραδόσεις που μεταφέρονται από γενιά σε γενιά αποτελούν τρόπους μετάδοσης πολιτισμού μέσω της γλώσσας. Η κοινωνία στην οποία ζούμε και ο πολιτισμός αυτής της κοινωνίας μπορούν να επηρεάσουν τον τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιούμε μια γλώσσα ως προς τις προαναφερθείσες βασικές λειτουργίες της.

-
- Η πολιτισμικά κατάλληλη χρήση μιας γλώσσας είναι κάτι που για την πρώτη μας γλώσσα κατακτάται μέσα από τη διαδικασία κοινωνικοποίησης. Κατά την εκμάθηση μιας ξένης γλώσσας η διαδικασία αυτή δεν γίνεται απλώς πιο συνειδητά, αλλά είναι και πιο δύσκολη, γιατί συχνά οι μαθητές δεν γνωρίζουν τις πολιτισμικές συνήθειες που συνδέονται με τη γλώσσα την οποία μαθαίνουν.

Τι είναι ο πολιτισμός;

- Ο πολιτισμός είναι το απαραίτητο κομμάτι της κοινωνικής ζωής των ανθρώπων, του τρόπου με τον οποίο ζούμε σε ομάδες. Είναι κάτι που μοιράζονται μεταξύ τους τα μέλη μιας κοινωνικής ομάδας, και μεταδίδεται από γενιά σε γενιά.
- Είναι φορέας κοινών πεποιθήσεων, αξιών και ιδεολογιών, είναι ό,τι χρειάζεται ένα άτομο να γνωρίζει για να είναι λειτουργικό μέλος μιας κοινωνίας.

-
- Ο πολιτισμός έχει δυναμική: αν ο πολιτισμός θεωρείται ως οι γνώσεις και η συμπεριφορά που μοιράζεται και μεταδίδει μια συγκεκριμένη ομάδα στις επόμενες γενιές, θα πρέπει να γίνει κατανοητό ότι αυτές δεν παραμένουν στατικές. Ο πολιτισμός μεταβάλλεται, όπως συμβαίνει για παράδειγμα όταν αλλάζουν οι συνθήκες διαβίωσης ενός λαού. Ένας ακόμη σημαντικός παράγοντας που συντελεί στην αλλαγή αυτή μπορεί να είναι και η επαφή ενός πολιτισμού με τον πολιτισμό μιας άλλης ομάδας εξαιτίας της μετανάστευσης ή της αυξημένης κινητικότητας. Αυτή η δυναμική φύση του πολιτισμού αντανακλάται και στη δομή και τη χρήση της γλώσσας: δε μιλούμε πια τα ελληνικά της εποχής του Αριστοφάνη, κι επιπλέον έχουμε αναπτύξει πολλές νέες χρήσεις της γλώσσας.

Ποια είναι η σχέση γλώσσας και πολιτισμού;

- Η σχέση γλώσσας και πολιτισμού είναι αδιαμφισβήτητη. Πρώτα επειδή η γλώσσα είναι ένα σημαντικό μέρος του πολιτισμού. Με αυτήν μια κουλτούρα μεταδίδει τις πεποιθήσεις, τις αξίες και τους κανόνες της. Δεύτερον, η γλώσσα επηρεάζεται από τον πολιτισμό.
- Η γλώσσα είναι ένας από τους σημαντικότερους φορείς της κουλτούρας. Εάν δεν υπήρχε γλώσσα, ο πολιτισμός δεν θα ήταν γνωστός. *Αν δεν υπάρχει πολιτισμός, η γλώσσα θα είναι σαν ένα δέντρο χωρίς ρίζες.* Το πιο δύσκολο πράγμα που οι μαθητές αντιμετωπίζουν με την εκμάθηση μιας ξένης γλώσσας δεν είναι η γραμματική, αλλά η πολιτισμική διαφορά

Πώς αναπτύσσεται η κοινωνικοπολιτισμική κατανόηση στη γλωσσική διδασκαλία;

- Η κατανόηση των κοινωνικοπολιτισμικών πτυχών μιας γλώσσας δεν είναι μια απλή διαδικασία. Προϋποθέτει την απόκτηση γνώσεων σχετικά με τη γλωσσική κοινότητα ή κοινότητες που χρησιμοποιούν τη γλώσσα. Αυτό απαιτεί ιστορική, κοινωνική, πολιτισμική και πολιτική ενημέρωση για τις χώρες ή τις κοινότητες που χρησιμοποιούν τη γλώσσα. Με άλλα λόγια, οι μαθητές χρειάζεται να αποκτήσουν ορισμένες γλωσσικές γνώσεις κοινωνικοπολιτισμικής φύσης προκειμένου να γίνουν επιδέξιοι χρήστες της γλώσσας-στόχου.

- - Αυτό προϋποθέτει, για παράδειγμα, γνώσεις σχετικά με το πώς οι ομιλητές μιας γλώσσας χαιρετούν ή απευθύνονται ο ένας στον άλλο, πώς διεξάγουν μια συζήτηση, πώς συνομιλούν στο τηλέφωνο, πώς εκφράζουν τα συναισθήματά τους, ποιο θεωρούν πως είναι το κατάλληλο ύφος για τη σύνταξη ενός γράμματος, πώς και πότε εκφράζουν παράπονα, πώς και πότε απολογούνται, πώς και πότε ζητούν πληροφορίες, και ποια επικοινωνιακή οδό προτιμούν για ορισμένες γλωσσικές δραστηριότητες και λεκτικές πράξεις

-
- Για παράδειγμα, η διάκριση ανάμεσα στο *εσύ* και στο *εσείς* εντάσσεται σε αυτό το είδος γνώσεων: οι μαθητές χρειάζεται να γνωρίζουν και να αποκτήσουν αυτή την κοινωνικοπολιτισμική γλωσσική συνήθεια χρήσης του πληθυντικού ευγενείας προκειμένου να γίνουν ικανοί ομιλητές.

Στερεότυπα και στάσεις

- Η εκμάθηση της Γ2 και του πολιτισμού που αυτή εμπεριέχει και εκφράζει δυσχεραίνεται από πεποιθήσεις που λειτουργούν στρεβλωτικά και παραμορφωτικά απέναντι στις αξίες και ιδέες του νέου πολιτισμού (της Γ2). Η στάση των μαθητών, η γνώμη ή η εκτίμηση που τρέφουν για τον πολιτισμό, τη χώρα και τους ομιλητές της γλώσσας την οποία καλούνται να μάθουν επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό την επιτυχή έκβαση της εκμάθησής της. Είναι γνωστό πως οι στερεοτυπικές προκαταλήψεις για ένα λαό ή για μια γλώσσα οδηγούν κατά κανόνα στη δημιουργία αντίστοιχων στάσεων οι οποίες επηρεάζουν σημαντικά τη διδασκαλία ξένων γλωσσών.

-
- Πέρα όμως από τους λαούς και τους πολιτισμούς, αντίστοιχες προκαταλήψεις δημιουργούνται και για τις ίδιες τις γλώσσες, οι οποίες οδηγούν σε αντίστοιχες στάσεις. Έτσι, ακούμε για γλώσσες εύκολες και δύσκολες, ανώτερες και κατώτερες, μουσικές και κακόηχες, πλούσιες και φτωχές (*Αυτά είναι κινέζικα, That's Greek to me*). Η επιτυχία της εκμάθησης μιας δεύτερης/ξένης γλώσσας επηρεάζεται όχι μόνο από τις αντιλήψεις των υποκειμένων αλλά και από αυτές των γονιών τους, των φίλων τους καθώς και των δασκάλων τους οι οποίοι διεκπεραιώνουν τη διδασκαλία της συγκεκριμένης γλώσσας.

-
- Είναι αυτονόητο επίσης πως η φιλοσοφία η οποία θα διατρέχει το διδακτικό υλικό πρέπει αφενός να είναι μακράν των στερεοτύπων και προκαταλήψεων και αφετέρου να διαχέεται από αισθήματα σεβασμού και αλληλοκατανόησης. Βέβαια τα παιδιά δεν επηρεάζονται στο βαθμό που επηρεάζονται οι μεγάλοι επειδή η στάση τους και η ιδεολογία τους απέναντι στα κοινωνικοπολιτικά συμφραζόμενα δεν έχει ακόμη πλήρως διαμορφωθεί. Για τον λόγο αυτό εξάλλου η εκμάθηση της άλλης γλώσσας γίνεται από αυτά αβίαστα αφού δεν υπάρχουν αντιστάσεις. Τα παιδιά δεν θεωρούν την άλλη γλώσσα «εισβολέα» ο οποίος επιχειρεί να μεταβάλει την εσωτερική τους ισορροπία και τα κοινωνικά τους χαρακτηριστικά.

Τι είναι η κατανόηση της γλωσσικής παραλλαγής;

- Η ηλικία, το φύλο, η κοινωνική τάξη, η μόρφωση, η εθνικότητα και η θρησκευτική ταυτότητα αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα κοινωνικών στοιχείων που μπορεί να έχουν κάποια επίδραση πάνω στη χρήση της γλώσσας και στη γλωσσική συμπεριφορά ενός ατόμου

Π.χ. ο παρακάτω διάλογο στη
γλώσσα των νέων:

- —*Είναι αστέρι το κορίτσι!*
- —*Ο δικός της όμως βλίτο.*
- —*Πώς την έριξε, βρε παιδί μου!*
[...]

-
- Η γεωγραφική περιοχή ή προέλευση είναι ένας ακόμη σημαντικός παράγοντας (εθνική και τοπική παραλλαγή). Αυτός μπορεί να έχει επίδραση στη προφορά των ομιλητών, στις λέξεις και τις φράσεις που χρησιμοποιούν (λεξιλόγιο). Είναι ακόμη δυνατόν να επηρεάσει τη χρήση της γραμματικής και το ύφος της ομιλίας.

Παραδείγματα

Νότιο ιδίωμα	Βόρειο ιδίωμα
Χάμω	Κάτω
Φύσαγε	Φυσούσε
Θα σου κάνω κεφτεδάκια	Θα σε κάνω κεφτεδάκια
Δεν μου λέει καλημέρα	Δεν με λέει καλημέρα
Ένα καλαμάκι	Ένα σάντουιτς σουβλάκι

-
- Υπάρχουν διαφορετικά επίπεδα γλώσσας και ύφους π.χ.
- επίσημο (παραπέμπω, κώλυμα),
επιστημονικό (δακτύλιος),
- λαϊκό (σουρώνω),
- λαϊκότροπο (κλάρα),
- λόγιο (από την καθαρεύουσα), λογοτεχνικό (λιόγερμα),
- οικείο (τσαπατσουλιά),
- προφορικό (φαΐ).
-

Λέξεις με πολιτισμικό περιεχόμενο

- Οι λέξεις με πολιτισμική φόρτιση αντανακλούν σε μεγάλο βαθμό τον πολιτισμό όσων μιλούν μια γλώσσα. Για τον λόγο αυτό είναι δύσκολα κατανοητές από μη φυσικούς ομιλητές. Υπάρχει συχνά η αντίληψη ότι όλες οι λέξεις μιας γλώσσας «οφείλουν» να έχουν μονολεκτικά μεταφραστικά ισοδύναμα σε μια άλλη γλώσσα. Εσφαλμένα λοιπόν αναζητούμε μονολεκτική μετάφραση κάθε ελληνικής λέξης σε οποιαδήποτε άλλη γλώσσα, όπως συμβαίνει με το *φιλότιμο*, και το αντίστροφο. Υπάρχουν λέξεις που αποδίδονται περιφραστικά στις άλλες γλώσσες, π.χ. **φιλότιμο, μεράκι, μερακλής, μπέσα, καημός, γλέντι, κέφι, καημός, λεβεντιά κ.ά.**

-
- Υπάρχουν και λέξεις/φράσεις οι οποίες σχετίζονται με το φυσικό περιβάλλον της χώρας μας και ενέχουν δυσκολία στην απόδοσή τους π.χ. **θαλασσόλυκος, θαλασσώνω, θαλασσοδάνειο, τα έκανα θάλασσα, έφαγε τη θάλασσα με το κουτάλι κ.ά.**

Όψεις της σημασίας της λέξης

- Δήλωση, καταλληλότητα. Η σημασία της λέξης προκύπτει κυρίως από το αντικείμενο αναφοράς της, την καταδήλωση. Αυτή είναι που δίνεται στον ορισμό της λέξης στο λεξικό. Η νεότερη γλωσσολογία κάνει λόγο για «δηλώσεις και συνυποδηλώσεις». Να φύγει; Δεν είναι ολοκληρωμένη πρόταση.

-
- **Δήλωση είναι το αρχικό σημασιολογικό φορτίο μιας λέξης. Συνυποδήλωση είναι οι ιδιαίτερες σημασιολογικές αποχρώσεις (ή και σημασίες) που μπορεί να αποκτήσει το αρχικό σημασιολογικό φορτίο μιας λέξης και που έχουν σχέση με κάποιες γλωσσικές περιστάσεις ή με τις εμπειρίες κάποιων ομιλητών** Για παράδειγμα, η λέξη σκύλος αναφέρεται σε ένα συγκεκριμένο τετράποδο θηλαστικό. Υπάρχουν όμως και οι συνυποδηλώσεις της λέξης, τα αισθήματα που προκαλεί η χρήση της π.χ. η λέξη σκύλος , όταν αναφέρεται σε άνθρωπο, δηλώνει ταλαιπωρία και μιζέρια, (δουλεύει σαν σκυλί, πέθανε σαν σκυλί στ' αμπέλι) ή βρισιά (Σκύλε!).

Στις παρακάτω προτάσεις βλέπουμε τις διαφορετικές σημασίες και συνυποδηλώσεις της λέξης «φως».

Κυριολεκτικά	
	Η πόλη του φωτός Το φως και το σκοτάδι
Συνυποδηλώσεις	
όραση	Έχασε το φως του
καθαρότητα, σαφήνεια	Είναι φως φανάρι Ρίχνω φως σε μια υπόθεση
αντίληψη, άποψη	Δώσε μου τα φώτα σου! Μας φώτισες!
αρχή, αφετηρία για δράση	Δίνω το πράσινο φως
συναισθήματα	Φως μου!
αρνητική σημασία	Του άλλαξα τα φώτα!

Υφολογική παραλλαγή

Λογοτεχνία	Διαφορετικά σημασιολογικά πεδία
περιγιάλι	ο Λευκός Οίκος – το άσπρο σπίτι
Προσμονή	ο βραχίονας – το μπράτσο
σαν πας στην Καλαμάτα...	ο Οίκος του Ναύτη – το σπίτι του ναύτη
ο ντουινιάς	ο Λευκός Πύργος – ο άσπρος πύργος

Διμορφία







Ιχθυοπωλείο	Ψαράδικο
Υποδηματοπωλείο	Παπουτσάδικο
Αρτοποιείο	Φούρνος
Ιατρός	Γιατρός
Οινοποιός	Παραγωγός κρασιού
Οδοκαθαριστής	Σκουπιδιάρης
Ιερέας	Παπάς
Ημερομίσθιο	Μεροκάματο
Παλαιοπώλης	Παλιατζής
Ενδύματα	Ρούχα

Λεκτικός/κοινωνικός περιορισμός

- Φράσεις γραμματικά σωστές αλλά επικοινωνιακά μη αποδεκτές σε όλα τα περιβάλλοντα, π.χ. κ. Μακρή, τι κάνεις; (χρήση πληθυντικού και ενικού αριθμού).
- Φράσεις γραμματικά σωστές μπορεί να είναι επικοινωνιακά μη αποδεκτές σε όλα τα περιβάλλοντα.

Ιδιωτισμοί – εκφράσεις – παροιμίες

- αποσύνθεση μιας παγιωμένης έκφρασης με επανασύνθεση νέων επίκαιρων στοιχείων
- παιγνιώδης εκμετάλλευση της γλώσσας βασισμένη σε φαινόμενα ομωνυμίας / παρωνυμίας, πολυσημίας / αμφισημίας, χωρίς την απαραίτητη πολιτισμική κατανόηση
- μια ειδική κατηγορία φρασεολογίας, όπου η σημασία της έκφρασης είναι πλήρως αποσυνδεδεμένη από τη σημασία των συστατικών της
- ιδιωματικές/στερεότυπες εκφράσεις
- παροιμίες (Γαβριηλίδου, 2002)
- παροιμιακές φράσεις
- περιφράσεις
- ευχές



Η σιωπή των αιγών (διαμαρτυρία για τους κατασκόδρομους)	Η σιωπή των αμνών
Από το στόμα σου στου διπλανού το αφτί	Από το στόμα σου στου θεού το αφτί
Η καλή μέρα από τα πτυχία δεν φαίνεται	Η καλή μέρα από το πρωί φαίνεται
Με ένα σμπάρο, δυο κωθόνια	Με έναν σμπάρο δυο τρυγόνια
Γούνες χωρίς... ράμματα	Έχω ράμματα για τη γούνα σου
Οι κλέφτες δεν έσωσαν την Ελλάδα	Οι Κλέφτες έσωσαν την Ελλάδα



Έκφραση	Κυριολεξία	Ιδιωτισμός
Έβαλα νερό στο κρασί μου	Ναι	Ναι
Πλήρωσα τη νύφη	Όχι	Ναι
Εγώ πλήρωσα τον λογαριασμό	Ναι	Ναι
Ξεχείλισε το ποτήρι	Ναι	Ναι

■
Είπε ο γάιδαρος
τον πετεινό
κεφάλι

Δεν βλέπει τα
χαλιά του,
κοροϊδεύει τους
άλλους

Πώς, το λένε
αυτό στη
χώρα σου;

Κόρακας
κοράκου μάτι
δεν βγάζει

Αλληλεγγύη
μεταξύ των
κακοποιών

Το ψάρι
βρομάει από το
κεφάλι

Το κακό ξεκινάει
από την εξουσία

Βάστα με να σε
βαστώ, ν'
ανεβούμε στο
βουνό

Η συνεργασία
και η
αλληλοβοήθεια
είναι βασικές για
την επιτυχία και
την πρόοδο

Παροιμιακές φράσεις

- Οι παροιμίες έχουν ως βασικά χαρακτηριστικά τον ευτράπελο χαρακτήρα και την εικονοποιητική φαντασία, Χρησιμοποιείται η μεταφορά και η αλληγορία. Η παροιμιακή φράση προέρχεται από κάποιο ιστορικό περιστατικό (έγινε Λούης) ή από ένα λογοτεχνικό έργο (Και τώρα τι θα γίνουμε χωρίς βαρβάρους) ή από την Αγία Γραφή (νίπτω τας χείρας μου). Στις φράσεις αυτές μπορούν να ανιχνεύονται στοιχεία (δοξασίες, ήθη, έθιμα) που κατέχουν σημαντική θέση στην ελληνική κοινωνία και πολιτισμό (πήρε το αίμα του πίσω, πήγε σαν το σκυλί στ' αμπέλι)



-
- Υπάρχει μεγάλη δυσκολία στην κατανόηση παροιμιακών εκφράσεων οι οποίες βρίσκονται σε αυθεντικά κείμενα, με μεγάλη συχνότητα κάποιες από αυτές, σε επίπεδα μέσης και προχωρημένης ελληνομάθειας π.χ. Λερναία Ύδρα, άθλοι του Ηρακλή, κροκοδείλια δάκρυα, Δούρειος Ίππος, άνθρακες ο θησαυρός, αγρόν ηγόρασε , κ.ά.
-

Περιφράσεις

- Πρόκειται για την απόδοση μιας έννοιας με δύο ή περισσότερες λέξεις. Δεν πρόκειται για πλεονασμό αλλά για διαφορετική μορφή έκφρασης. Αυτό γίνεται για υφολογικούς λόγους ή για να αποφύγουμε τη χρήση της ίδιας λέξης ή για να ποικίλουμε τον λόγο μας. Η περίφραση δίνει γλαφυρότητα στην έκφραση, υπηρετεί τη γλωσσική επάρκεια δηλαδή την ακρίβεια, σαφήνεια και πληρότητα.

■

Αθηνά	Θεά της σοφίας
σελήνη	Δορυφόρος της γης
Γεννιέμαι	Βλέπω το φως
Καβάφης	Ο Αλεξανδρινός ποιητής
Ηρόδοτος	Ο πατέρας της ιστορίας
Πεθαίνω	Κλείνω τα μάτια μου

Ευχές

- Στην υγείά σου!
- Καλοφόρετο!
- Καλοτάξιδο!
- Σιδερένιος!
- Σιδεροκέφαλος!

Πολύσημες λέξεις

- Μία λέξη μπορεί να έχει πολλές σημασίες, δεν είναι πάντα μονόσημη. Συνήθως μονόσημες λέξεις βρίσκονται στο επιστημονικό ή τεχνικό λεξιλόγιο, ενώ οι λέξεις της κοινής γλώσσας, της καθημερινής ομιλίας είναι κατά κανόνα πολυσημικές. Παραδείγματα: χέρι, πόδι, μάτι, καρφί, κλαδί, σπίτι, αέρας, ρίζα κ.ά.



-
- Δες τις σημασίες της λέξης «γράμμα» και αντικατάστησε με τις ακόλουθες: **επιστολή, λογοτεχνία, γραπτό σύμβολο που παριστάνει ένα φθόγγο, γραφικός χαρακτήρας, μάθηση**

- - Το ελληνικό αλφάβητο αποτελείται από 24 γράμματα.
 - Δεν του αρέσουν τα γράμματα, με το ζόρι πήγαινε σχολείο.
 - Με αυτή τη συλλογή διηγημάτων έκανε την πρώτη του εμφάνιση στα ελληνικά γράμματα.
 - Πολλοί ηλικιωμένοι δεν ξέρουν γράμματα.
 - Δεν έχω λάβει ακόμη γράμμα σου.
 - Κάνει πολύ άσχημα γράμματα.
 - Ακολούθησε κατά γράμμα τις οδηγίες μου.

Επαγγελματικά Θηλυκά

- Υπάρχουν ουσιαστικά τα οποία δηλώνουν επαγγελματική ή άλλη επίσημη ιδιότητα και δεν σχηματίζουν παραγωγικά κάποιον θηλυκό τύπο. Χρησιμοποιούμε τον τύπο του αρσενικού με το θηλυκό άρθρο για να αναφερθούμε σε θηλυκά πρόσωπα π.χ. ο/η πρόεδρος, ο/η γιατρός, ο/η υπάλληλος, ο/η ταμίας, ο/η εισπράκτορας, ο/η πρύτανης, ο/η βουλευτής κ.ά.
- Υπάρχουν και ουσιαστικοποιημένα επίθετα π.χ. ο/η ασθενής, ο/η συγγενής κ.ά.

Κακέμφοαη γλώσσα – χυδαίες λέξεις – παιδική γλώσσα – παρωχημένη γλώσσα

- λέξη περιφρονητική, η υβριστική, μειωτική. π.χ. γυαλάκιας, ετοιμοφαγάκιας, παναθηναϊκάκιας, κουφάλολογο κ.λπ.
- λέξεις ανώτερης και κατώτερης ποιότητας π.χ. σπίτι (πορνείο), χασάπης (σφαγέας των λαών) κ.λπ.
- υποκοριστικά ή μειωτική σύνθεση π.χ. ανθρωπάκι, παλιοεφημερίδα, παλιάνθρωπος κ.λπ.
- παιδικές λέξεις π.χ. νάνι, άτα κ.λπ.
- παρωχημένες λέξεις π.χ. μπανιερό, γκαζοζέν κ.λπ.

Ίδιοι φωνητικοί τύποι με διαφορετική σημασία

	Λαϊκή σημασία	Λογία σημασία
Μοίρα	Η τύχη, το πεπρωμένο	Το μερίδιο
Παιδεύω	Βασανίζω	Μορφώνω
Αστεφάνωτος	Που δεν παντρεύτηκε	Χωρίς στεφάνι
Δεσπότης	Επίσκοπος	Κύριος, εξουσιαστής

Μη λεκτική επικοινωνία

- έχει σημασία στη διδασκαλία ξένων γλωσσών; Η μη λεκτική επικοινωνία διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην ανθρώπινη κοινωνική αλληλεπίδραση. Μιλάμε με τα φωνητικά μας όργανα, αλλά συζητάμε με ολόκληρο το σώμα μας. Κάθε έκφραση του προσώπου και κάθε χειρονομία συμβάλλουν στη γενική έννοια μιας δήλωσης. Η γλώσσα του σώματός μας συνοδεύει κάθε πράξη ομιλίας που κάνουμε και ακόμη και αν δεν μιλάμε, η μη λεκτική μας συμπεριφορά συνεχώς μεταδίδει πληροφορίες που μπορούν να έχουν νόημα. Είναι σημαντικό οι μαθητές της γλώσσας να γνωρίζουν το ρόλο των μη λεκτικών επικοινωνιακών παιχνιδιών.

-
- Επιπλέον, η γνώση και η συνειδητοποίηση των λειτουργιών της μη λεκτικής επικοινωνίας συμβάλλουν στην ανάπτυξη της λογοτεχνικής επάρκειας, καθώς τα μη λεκτικά φαινόμενα συμβάλλουν στο νόημα ενός κειμένου και στην επίδρασή του στον αναγνώστη τόσο στο δράμα όσο και στην πεζογραφία. Είναι σημαντικό οι εκπαιδευτικοί να γνωρίζουν τη φύση και τις λειτουργίες της μη λεκτικής επικοινωνίας, γιατί η ενσωμάτωση μη λεκτικών φαινομένων μπορεί να είναι πολύτιμη και να μετέλθουν δραστηριότητες που συντείνουν στην ευαισθητοποίηση των μαθητών σε μη λεκτικές πτυχές της επικοινωνίας σε διάφορα πλαίσια.

Φωνητικά παραγλωσσικά φαινόμενα

- **ατομικά φωνητικά χαρακτηριστικά (τύπος και ποιότητα φωνής)**
- μελωδία (ένταση φωνής, επιτονισμός)
- ρυθμός ομιλίας
- μορφή άρθρωσης (ψίθυρος, φωναχτή ομιλία)
- πλευρικοί ήχοι (γέλιο, βήχας, βραχνάδα)
-

Μη φωνητικά φαινόμενα-κινήσεις

- μακροκινήσεις (κινήσεις μέρους ή όλου του σώματος)
- μικροκινήσεις (εκφράσεις προσώπου, κατεύθυνση βλέμματος)
- φυσικές αντιδράσεις (κοκκίνισμα ντροπής, χλομάδα)
- εξωτερική εμφάνιση (ρούχα, φυσικά χαρακτηριστικά)

-
- Η παρατήρηση τέτοιων μη λεκτικών φαινομένων σε συνομιλίες διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην ερμηνεία του νοήματος, για τη δημιουργία της απόστασης ή για την κατανόηση της σχέσης μεταξύ των συνομιλητών: Η αποτελεσματική επικοινωνία σε μια ξένη γλώσσα είναι κάτι περισσότερο από ένα θέμα γλωσσικής επάρκειας.

-
- Ένας από τους στόχους —αν όχι ο κύριος στόχος— της διδασκαλίας ξένων γλωσσών είναι να βοηθηθούν οι μαθητές να γίνουν διαπολιτισμικοί ομιλητές. Φαινόμενα όπως η κατεύθυνση του βλέμματος ή ο ρόλος της σιωπής συχνά δεν είναι τα ίδια σε όλους τους πολιτισμούς. Δεδομένου ότι μπορούν ακόμη και να μεταφέρουν το εντελώς αντίθετο από αυτό που θέλουν, τα συμπεριφοριστικά πρότυπα είναι μια κοινή πηγή διαπολιτισμικών παρεξηγήσεων: Σε ορισμένους πολιτισμούς, για παράδειγμα, οι χειρονομίες και η επαφή με τα μάτια διαδραματίζουν σημαντικότερο ρόλο από ό,τι σε άλλες. συμπεριφορικά (εκτός αν εννοείτε το συμπεριφορισμό ως σχολή)

▪

- Τα μεγαλύτερα εμπόδια στην επιτυχή διαπολιτισμική επικοινωνία δεν είναι συχνά γλωσσικά λάθη. Αν και τα λάθη γραμματικής ή λεξιλογίου μπορούν να καταστήσουν δύσκολη τη συζήτηση, σπανίως παρεμποδίζουν τη διαδικασία επικοινωνίας. Οι παραβιάσεις στη μη λεκτική συμπεριφορά έχουν συνήθως πιο σοβαρές συνέπειες.

Άρα θεωρείται απαραίτητη η γνώση των παρακάτω:

- γνώση των διαφορετικών μορφών μη λεκτικής συμπεριφοράς
- γνώση των διαφορετικών λειτουργιών της μη λεκτικής συμπεριφοράς
- γνώση των μη λεκτικών εκφράσεων που σχετίζονται με τον πολιτισμό
- γνώση των αισθητικών λειτουργιών της μη λεκτικής επικοινωνίας στα λογοτεχνικά κείμενα
- ικανότητα αναγνώρισης της μη λεκτικής συμπεριφοράς σε επικοινωνιακές καταστάσεις

■

- συνειδητοποίηση της σημασίας της μη λεκτικής επικοινωνίας σε διαδικασίες αλληλεπίδρασης
- συνειδητοποίηση του τρόπου με τον οποίο διαμορφώνεται η γλώσσα του σώματος από τις κουλτούρες και τις διαφορές μεταξύ των πολιτισμών
- διαφάνεια και εκτίμηση για άγνωστες μη λεκτικές μορφές συμπεριφοράς
- στρατηγική χρήση της μη λεκτικής επικοινωνίας σε αλληλεπιδράσεις με άλλου

Εν κατακλείδι

- Η γλώσσα είναι ένα συστατικό του πολιτισμού και συχνά θεωρείται ότι εκπροσωπεί τον ίδιο τον πολιτισμό.
- Η εμπειρία μιας διαφορετικής κοινωνικοπολιτισμικής πραγματικότητας είναι αναμφισβήτητα μια πολύτιμη και εμπλουτιστική διαδικασία.
- Η διδασκαλία πολιτισμού σε μαθητές μιας ξένης γλώσσας δεν συμπεριλαμβάνει μόνο την εξοικείωση τους με μια διαφορετική κοινωνική, πολιτική και θρησκευτική κοσμοθεωρία.
- Προϋποθέτει επίσης την απόκτηση πολιτισμικά φορτισμένης επικοινωνιακής συμπεριφοράς.
- οι παιδαγωγοί πρέπει να λάβουν υπόψη τους μια λίστα ερωτήσεων όσον αφορά το περιεχόμενό του διδακτικού υλικού

Ερωτήματα

- Εστιάζεται το υλικό που χρησιμοποιείτε σε σημαντικά χαρακτηριστικά στοιχεία του ξένου πολιτισμού;
- Μπορεί το υλικό να οργανωθεί έτσι ώστε ο μαθητής φεύγοντας από την τάξη να έχει στο μυαλό του μια αρκετά ξεκάθαρη εικόνα για ορισμένα από τα κυρίαρχα χαρακτηριστικά του ξένου πολιτισμού;
- .Κατά τη χρησιμοποίηση αυτού του υλικού, είναι δυνατόν ορισμένα σημαντικά χαρακτηριστικά ή θέματα να συγκριθούν με την τυπική συμπεριφορά ... [της κοινότητας L1];
- Και μπορεί να γίνει αυτό κατά τέτοιο τρόπο που να οδηγεί σε μια καλύτερη κατανόηση της ζωής... [στην κοινότητα L1];
- Παρακινείται ο μαθητής ώστε να αναζητήσει ιστορικές ή άλλες διευκρινίσεις για αξίες που διαφέρουν από τις δικές του;
- Καλλιεργεί το διδακτικό υλικό τη συναίσθηση της αξίας του τρόπου ζωής σε οποιαδήποτε κοινωνία;
- Είναι το υλικό απαλλαγμένο από αμφίβολες και ανεπιθύμητες κρίσεις των αξιών;

Ένα παράδειγμα με κοινωνικοπολιτισμικές αναφορές: Στη λαϊκή αγορά



-
- Ερωτήματα στα οποία απαντούν και μαθητές με εθνοπολιτισμική ετερότητα, ως αφορμή για να διαφανούν οι διαφορές/ομοιότητες μεταξύ των διαφορετικών πολιτισμών.

- - Πού βρίσκεται η λαϊκή αγορά;
 - Πώς στήνεται ένας πάγκος στη λαϊκή αγορά;
 - Ποιοι είναι οι πωλητές;
 - Ποια αγαθά προσφέρονται εκεί;
 - Επιτρέπεται να αγγίζουμε τα προϊόντα;
 - Χαιρετούμε τους πωλητές; Πώς;
 - Πώς ζητούμε πληροφορίες σχετικά με τα προϊόντα;
 - Πώς διαλαλούν τα προϊόντα οι πωλητές;
 - Κάνουμε παζάρια; Αν ναι, πώς; (λεκτικές και μη λεκτικές συνήθειες)
 - Η ηλικία, το φύλο και η κοινωνική θέση των αγοραστών παίζουν ρόλο στον τρόπο αγοράς;
 - Ποιοι είναι οι τρόποι λήψης/παράδοσης; (ευχαριστώ, γεια σας κ.λπ.)
 - Γίνονται μικροσυζητήσεις στη διάρκεια της αγοράς;

Δεξιότητες που αναπτύσσονται

- Έκθεση των μαθητών σε οπτικό, ακουστικό, γραπτό υλικό που έχουν σχέση με τη λαϊκή αγορά
- Παιχνίδι με ρόλους σε προκαθορισμένο ή ελεύθερο σενάριο
- Περιστατικά από λαϊκές αγορές με γραμματικά σωστά στοιχεία που όμως παρουσιάζουν κοινωνικοπολιτισμικές ιδιορρυθμίες
- Βόλτα στη Λαϊκή και άμεση συμμετοχή στην αγορά προϊόντων και συλλογή πληροφοριών
- Έκθεση σχετικά με τη βόλτα στη λαϊκή αγορά
- Επιλογή του καταλληλότερου κοινωνικοπολιτισμικού σεναρίου και αιτιολόγηση της επιλογής
- Μίμηση συμπεριφορών πωλητών / αγοραστών και δραματοποίηση του σεναρίου